

Entrevista amb Ramon Surroca Nouvilas

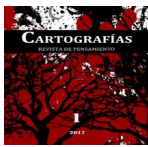
J. MIGUEL GARCÍA

Ramon Surroca Nouvilas neix a Barcelona l'any 1966. És professor de filosofia i membre de la Societat Catalana de Filosofia. Ha col·laborat amb la desapareguda revista de cultura Lateral. És autor de les novel·les, entre d'altres, Lenta llum de l'Havana (traduïda al castellà recentment), Memòria de sal (2007) o L'aparador desert (2011). Parlem amb ell sobre les relacions entre filosofia i literatura i de la seva manera de concebre-les a través de la seva obra.

Es podria considerar la filosofia com un gènere literari més?

És cert que, en tant que realitat expressada a través del llenguatge, a partir d'un vocabulari propi, específic, tècnic, en un sentit molt general es podria parlar de la filosofia com d'un gènere literari més (com quan parlem de la literatura mèdica), potser amb més fonament del que podríem fer-ho amb la sociologia o la psicologia, per exemple, i intentaré respondre això en les següents preguntes. Tot i així, crec que llavors hauríem de distingir la filosofia acadèmica, professional, de la filosofia com a realització fecunda que desborda el marc estrictament acadèmic. Com a disciplina tradicional, jo no crec que pugui ser assimilable a la literatura, tret del sentit vague i molt superficial a què al·ludia al principi. Fóra més aviat una tècnica d'indagació dotada d'un llenguatge propi, d'uns conceptes heretats d'una llarga tradició i d'uns interessos

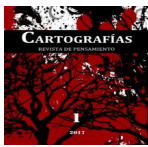
amplis, però més o menys acotats en cadascuna de les seves diverses branques canòniques (ontologia, epistemologia, ètica, etc.). Una disciplina de coneixement entre les altres.

En el segon sentit, en canvi, podem topar amb autèntiques troballes “filosòfiques” en llegir literatura i, d’una manera especial, en llegir poesia. Crec que aquí caldria distingir entre la filosofia com a estructura, com a continent, i la filosofia com a resultat, com a conquesta i horitzó. Potser aleshores caldria preguntar-se si la filosofia que hem heretat i estudiat és el mitjà idoni o el preferible per fer aflorar l’objectiu d’entendre millor la realitat i fer ressonar el món amb un interrogar nou, aclaridor i fundador de sentit, especialment si transcendim els interessos més freqüents de la tradició. Paul Valéry deia que l’autèntica poesia sempre prefigura una filosofia. El mateix Nietzsche concebia la poesia com un instrument amb més poder que els encarcarats conceptes sacralitzats per la tradició. Aquest poder significant de la metàfora, quan encara no ha estat reduïda o encotillada pel rigorisme conceptual, aquest caràcter obert, la força de suggestió d’aquest dir rondador, indirecte, purament aproximatiu, que és com l’estat naixent del sentit, sovint es reflecteix amb una força més genuïna i irreductible en la bona poesia de què parlava Valéry que no pas en les exègesis més denses de certs pensadors professionals.

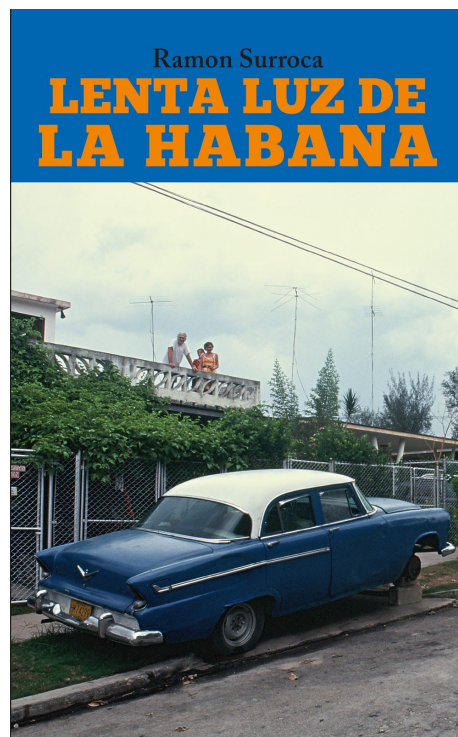
Jo relaciono tot això amb un concepte que podria semblar no tenir-hi res a veure: el de l’esperança. Quan una bona novel·la, o una bona poesia, per mitjà de les seves metàfores, de les seves descripcions, de les seves reflexions, és capaç de fer aflorar l’emoció d’una nova intel·ligibilitat (del subjecte o del món), llavors es produeix l’esbós d’un avenir, d’un acomodament, d’una reordenació de la realitat on es més plaent de viure, perquè hem entrevist un nou sentit que posa en valor l’existència, i en això consisteix la bellesa, la veritat, l’esperança.

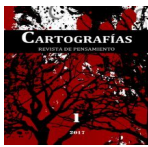
Quines relacions hi ha entre filosofia i literatura? Filosofia i literatura es miren de front, sense possibilitat de conciliació, o hi ha un espai fronterer entre elles?

Per les raons a què apuntava en la resposta anterior, crec que la literatura i la filosofia estarien enllaçades des del punt de vista dels resultats més que no pas dels procediments. Crec que això, en uns casos de manera més conscient que en d’altres, ho

trobem molt clarament representat en aquells pensadors que han distingit entre la seva activitat més acadèmica i la literària, com ara Unamuno, Sartre, Ortega y Gasset, o més recentment, Umberto Eco, entre molts: justament perquè ningú posaria en dubte que una obra com *La náusea* té clares i profundes implicacions filosòfiques. Pot ser que tots ells, malgrat la seva inqüestionable competència com a filòsofs professionals, tinguessin l’esperança d’assolir els seus objectius d’interpretació del món i de la realitat humana de manera més clara i rotunda a través de la literatura -o de fórmules més pròximes a les literàries. Un pensador molt interessant en aquest sentit és el fenomenòleg Maurice Merleau-Ponty, que sovint il·lustrava les seves reflexions de manera condensada i potent a través de la poesia: “hi ha un cert blau del mar, tan blau, que només la sang és més vermella” (Paul Claudel). Per tant, tornant a la pregunta inicial, filosofia i literatura podrien veure’s com maneres diverses però no necessàriament contraposades de recerca de la veritat i la fundació de sentit.

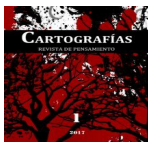

Els projectes de Heidegger o María Zambrano, molt singulars, apunten a un treball molt minuciós sobre el llenguatge, i evolucionen cap un "dir poètic" que, segons ells, és més adient per parlar de la realitat. Creus que el llenguatge conceptual de la filosofia és reduccionista?

Crec que justament els casos que esmentes confirmen aquesta singular potència de l'expressió poètica. Amb els conceptes passa com amb els somnis: sempre és més suggerent viure a la seva ombra més que no pas sota el sol del seu total compliment. Quan dic *ombra* vull dir dins aquest territori encara incert on l'expressió poètica aconsegueix assenyalar un sentit, demarcar-lo de manera permeable, difusa; i per això mateix original i eficaç. Quan la poesia aconsegueix això, en el fons es produeix un esdeveniment purament filosòfic -en el sentit de radical. Tal com deia Bertrand Russell, la filosofia consisteix a mirar amb ulls no familiars les coses familiars; la poesia autèntica de què parlava Valéry trenca amb la disposició habitual de les paraules. Sovint un petit canvi, una metàfora inusitada, el veïnatge de dues paraules fins llavors poc amistançades, provoca un esclat de lucidesa, la mirada inhabitual sobre allò conegut. La poesia i la filosofia són també - i potser de forma primordial- maneres de desaprendre en cert sentit la convenció, la familiaritat, per assumir una mirada forana i, en virtut d'això, reveladora, una mirada que la filosofia tradicional prova d'obtenir forçant el llenguatge i la poesia per mitjà de la metàfora.

Què hi ha de filosòfic en les teves novel·les? Com convertir un material filosòfic en alguna cosa novel·lable?

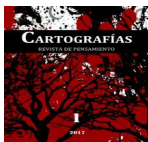
Crec que en les meves novel·les, si s'assoleix algun moment "filosòfic", és gràcies al biaix poètic que procuro mantenir-hi. Tot i així, no pretenc dir que només per mitjà de l'expressió poètica puguem assolir aquesta mena de marrada-drecera de la via poètica vers la veritat filosòfica. Jo a vegades he percebut aquest relleu filosòfic en obres de llenguatge cru, descarnat. No hi ha un sol camí vàlid per fer aflorar la veritat d'una emoció que expliqui millor el món de l'home. En algunes novel·les de Vasco Pratolini, l'efecte poètic i significant neix d'un realisme minuciós que pobla, tanmateix, la ment del lector, de l'imaginari trist i entranyable dels anys difícils de la postguerra, sense retòrica, aconseguint fer intel·ligible quelcom profundament revelador de la condició

humana; l'incessant recerca de la felicitat, de la noblesa i la bellesa dels grans ideals, fins i tot en contextos desficiuosos, decadents, que no poden malgrat tot sufocar la bellesa que viu al cor dels personatges més depauperats. Una impressió que a vegades pot tenir-se llegint Marsé.

A la primera novel·la que vaig publicar, *Lenta llum de l'Havana*, de la qual acaba d'aparèixer la traducció al castellà, jo hi mostrava el desengany de molts cubans que seguien creient en els principis de la Revolució però ja no en Fidel. Aquella dignitat emocionava, perquè al meu entendre exhibia el millor de la condició humana: la voluntat de fer del món un lloc molt millor. El paper del paisatge també servia de contrapunt a totes les converses polítiques que esquitxen el llibre, amb una exuberància que en certa forma afegia al relat dels ideals el de la bellesa d'un món pel qual val la pena no renunciar al zel moral i ètic que sosté els diferents discursos i també els diferents somnis d'impossible realització personal que caracteritzen alguns dels personatges. Després, a *Memòria de sal*, també traduïda al castellà fa uns quants anys, vaig seguir d'alguna manera interessat en la qüestió dels ideals, centrant-me en el cèlebre viatge estudiantil per la Mediterrània que a l'any 33 van protagonitzar un nombrós grup d'estudiants universitaris, entre els quals hi hagué noms tan rellevants com els d'Espriu, Julián Marías, Bartomeu Rosselló Pòrcel, i fins i tot Valle Inclán. Una generació que somiava amb una determinada Espanya, i on el vaixell representava la seva diversa pluralitat -inclosa la d'aquells que menarien aquell somni col·lectiu al desastre.

A l'*Aparador desert* vaig abordar el tema de l'art, un dels que sempre m'ha interessat més. En aquest llibre ironitzava sobre cert art contemporani, al meu entendre força estèril i hipòcrita, clarament mercantilista, fins i tot traïdor als principis subversius (llegiu Duchamp) en què pretén basar-se. A aquest art impostor jo hi oposava la discreta eficàcia de la literatura, que de manera més anònima i modesta, a través del coneixement i l'entusiasme d'un professor de literatura, responia de manera molt més certa a l'anhel de veritat i de sentit. Al llibre es parla força del poder de la poesia. Finalment, a *La sang ferida*, potser el meu llibre aparentment menys ambiciós, ambientat al zoo de Barcelona, abordo el tema dels sentiments. Arran, però, del repàs que el protagonista fa de la seva vida i de la seva fallida relació de parella, potser és un

dels meus llibres més filosòfics, si es pot dir així, amb un biaix poètic més clar. És també, com jo crec que sempre ho acaba essent l’art, una celebració de la vida, però sense escarafalls, amb la mena de joia ensomniada que sempre procura la mirada forana de qui se sent eventualment estranger dins el seu propi món. Crec, doncs, que n’hi ha prou a plantejar una situació que provoqui aquesta mirada estranyada i sincerament indagadora per transformar en novel·lable un material filosòfic.

Quins són, segons tu, els filòsofs més literaris i els novel·listes més filosòfics?

Per no esmentar els habituals, et diria, que, com a filòsof “literari” destacaria el ja esmentat Maurice Merleau-Ponty, i com a literat “filosòfic”, en la distància, sens dubte, cal començar per Proust, en l’obra del qual podríem trobar l’esbós de múltiples filosofies; més a la vora nostra, Francesc Serés, i la seva magnífica trilogia *De fems i de marbres*.